

ЛЕКЦІЯ

Тема: Мистецтво епохи Середньовіччя

Мета: Ознайомити студентів із культурно – мистецькими особливостями Середньовіччя. Виховати естетичну культуру майбутніх спеціалістів.

План

- 1. Загальна характеристика епохи Середньовіччя.*
- 2. Романський стиль в Західній Європі.*
- 3. Готика, її основні риси в архітектурі.*

Лекційний матеріал

Загальна характеристика епохи Середньовіччя

Середньовіччя — період європейської історії від 5 століття (падіння Римської імперії і Велике переселення народів) до епохи Відродження та Реформації, кінець 15 століття — початок 16 століття(476р). За усталеною періодизацією *раннє середньовіччя* швидше відбулося у Західній Європі, аніж у Східній (близько 9-11 ст.).

Термін «середньовіччя» виник в Італії у XIV—XVI ст. у колі істориків і літераторів, передових людей свого часу. Вони схилялися перед культурою Древньої Греції і Древнього Риму, намагалися відродити її. «Середніми віками» вони назвали час між античністю і своєю епохою. Надалі в науці закріпився розподіл історії на древню (стародавню), середньовічну і нову. Середньовіччя в сучасній періодизації всесвітньої історії охоплює час від краху Західної Римської імперії в V ст. до епохи Великих географічних відкриттів (рубіж XV—XVI століть), причому повне панування саме середньовічного типу культури в Європі зв'язують не з усім періодом, а з V—XIII ст. Потім в Італії зароджується перехідна культурна епоха — Відродження, що охоплює кінець

Формування середньовічного типу культури на території колишньої Римської імперії відбувалося різними шляхами. Східна Римська імперія зберегла свою державність і єдність. Візантія протягом всього середньовіччя залишалася великою і впливовою державою, візантійська культура стала прямим продовженням античної. Але в 1453 після завоювання турками-османами її історія перервалася.

Соціально-економічний лад середньовіччя в Західній Європі схематично можна змалювати таким чином. На розвалині Західної Римської імперії виник ряд часом дуже великих (як, наприклад, імперія франків часів Карла Великого), але неміцних ранніх феодальних монархій. Основа економіки — сільське господарство. Спочатку всі землі належали королю. Він розподіляв їх між своїми васалами — феодалами (феод — назва наділу), які служили в його війську. Феодали, в свою чергу, наділяли землею селян, що виконували повинності (панщина, оброк). Встановлювалися складні взаємовідносини між кріпосними селянами і панами, і всередині класу феодалів (принцип «васал мого васала — не мій васал»). Кожний феодал хотів розширити свої володіння, війни велися практично безперервно. У результаті королівська влада втрачала свої позиції, що вело до роздрібненості. Селяни, яких пригноблювали, не припиняли боротьби в різних формах — від втечі в міста до великих селянських воєн і повстань. Виникають самостійні міські комуни, вони стають опорою королівської влади. З'являється новий клас — міська буржуазія (власне саме слово «буржуа» утворене від німецького «бург» — місто). Відповідно, виділяють і основні періоди:

раннє середньовіччя (кінець V ст. — середина XI ст.);

феодальна роздрібненість (XI—XII ст.);

централізація держав під королівською владою (XIII—XV ст.).

Романський стиль в Західній Європі

Мистецтво раннього Середньовіччя несе відбиток перехідності, в ньому змішані язичницькі та християнські мотиви. З утратою античних досягнень головну роль отримало декоративно-ужиткове мистецтво, а пізніше — архітектура.

Про формування певного художнього стилю можна говорити приблизно з 10 століття. Тоді вже виразно проступала особливість середньовічного мистецтва — провідна роль у ньому належить архітектурі. Саме вона відображає основні естетичні ідеї, диктує вигляд малярства, скульптури, є основою синтезу мистецтв.

Стиль західноєвропейського мистецтва X — XII століття отримав назву «романський». Він виник у монументальній кам'яній архітектурі, а в той час всі кам'яні споруди називалися римськими (Roma — Рим), на відміну від варварських — дерев'яних. На формування нового стилю вплинули і рівень будівельної техніки того часу (значний практичний досвід був накопичений, але складні інженерні прийоми не використовувалися), і реалії політичного життя (провідна роль церкви, зміцнення земельних володінь феодалів, безперервні війни).

Найхарактерніші для романського мистецтва типи споруд — замок (укріплене житло феодала) і храм, також дуже міцний ззовні. Зразком планування романського храму стала римська базиліка (в перекладі — «царський будинок») — величне прямокутне приміщення, розділене поперечними опорами-колонами на декілька зал — нефів. Стіни були масивними, важкими, вузькі вікна розташовувалися високо над землею. Дахи спочатку створювали з дерева, але часті пожежі примусили перейти до будівництва кам'яних склепінь. Перекривати великі площі навчились не одразу, тому зводили додаткові опорні стовпи. Характерна деталь — у зовнішньому вигляді будівлі чітко проглядається його конструкція і внутрішній устрій. Приміщення прикрашали скульптурою і фресками. Для романського живопису характерні дуже яскраві, контрастні кольори. У Європі в 11 ст. найбільшою вважалася **церква Ключійського абатства** — резиденція ордену

бenedиктинців на півдні Франції. До наших днів вона не збереглася, оскільки була зруйнована в наполеонівські часи, коли романські споруди зовсім не цінувалися. Але поземний план церкви Клюнійського абатства став взірцем для споруд соборів у Франції, Іспанії, Німеччині.

Усією Західною Європою живим відгомонам середньовіччя залишаються лицарські замки, від одних збереглися тільки мальовничі руїни, але чимало вистояло і залишилося майже незайманими. Спочатку замок був дерев'яною вежею (донжон), розділеною на декілька поверхів-ярусів, оточеною земляним валом, огорожею і ровом. Вибирали стратегічно важливі місця, що панували б в ландшафті — гору, скелю, край обриву, острів. Коли перейшли до кам'яного будівництва, замки поступово перетворилися в складні оборонні комплекси. Головний принцип їхнього устрою — створення низки перешкод для нападників. Через рів, часто заповнений водою, до замку можна було дістатися лише через розвідний міст. Головним укріпленням були декілька рядів зубчатих мурів з вежами. Обов'язково на подвір'ї замка був колодязь або створювався великий запас води на випадок облоги. На окремому дворі будували домівку для власника, церкву або каплицю, господарські приміщення, арсенал.

Готика, її основні риси в архітектурі

У XII—XV ст. зростання міст, комплекс нових явищ духовного життя, побутового устрою, технічний прогрес призвели в художній сфері до виникнення нового стилю — готики. Готичний стиль формується, як і романський, в архітектурі. Термін «готика» введено в епоху Відродження, вклавши в нього дещо негативне ставлення до варварської, як вважали, архітектури середніх віків (готи — назва одного з варварських племен).

Найяскравіші готичні пам'ятники — міські споруди: ратуші і, головне, собори. У ратуші концентрувалася ділова, практична частина управління містом. Осереддям же всього суспільного життя, безумовно, був собор. Крім основного призначення — проведення богослужіння — тут читалися лекції,

проходили містерії — театралізовані вистави на біблійні сюжети, укладалися особливо важливі договори. Собори будувалися на замовлення міських комун, які, як правило, не жалкували на їх зведення грошей, оскільки собор був свого роду символом міста, уособленням християнських чеснот мешканців. Собор бував настільки великим, що його не могло заповнити і все населення міста. Готичний собор Парижської Богоматері панує навіть над сучасною столицею Франції, перевершуючи величчю все побудоване пізніше. Будівництво могло тривати десятиріччями, а те і сторіччями. Найзнаменитіший довгобуд — Кельнський собор, який заклали в XII ст, закінчували за старовинними кресленнями вже в XIX в.

Головна візуальна особливість готичної архітектури — спрямованість будівлі угору. Готичні собори справляють відчуття легкості при своїй запаморочливій висоті. Як досягається подібний ефект? Основний технічний прийом готики — стрілчасті зведення. У романських будівлях кам'яне зведення даху було напівкруглим і спиралося на стіни. Щоб витримати навантаження, стіни повинні були бути масивними. В готичній споруді конструюється складний каркас з опорою прямо на підмурівок та виносні опори. Таким чином, стіни дещо позбавляються несучого навантаження, звідси — можливість зробити їх тонкими, насичувати прикрасами, робити великі і високі вікна. У готичних соборах багато вікон зі складними рамами, величезні вітражі, галереї, переходи, вежі, скульптури. За зовнішнім виглядом абсолютно неможливо здогадатися, який внутрішній устрій будівлі. Кожний з фасадів несхожий на інші. Наприклад, за фотографіями Собору Паризької Богоматері, зробленими з різних сторін, можна і не здогадатися, що це одна і та ж будівля.

Кожен із соборів присвячувався якій-небудь основній темі: Паризький — Богоматері, Шартрський — історії французького королівського роду. Прикраси соборів — рельєфи, скульптури, фрески, вітражі — справжня енциклопедія середньовічного світогляду і середньовічного життя. Наприклад, Шартрський собор прикрашають 9 тисяч скульптур. Химерно переплітаються тут біблійні сюжети, античні образи, побутові сцени, язичницькі мотиви,

фантастичні фігури. Можна зустріти своєрідні карикатури в камені (один з рельєфів собору в місті Парма (Італія) — зображує віслиюка в одязі ченця, який читає проповідь вовкам). Бували найнесподіваніші рішення. На вежах собору в місті Лан (Ена), Франція — стоять великі статуї биків — так міщани увічнили працю тварин (перевезення будматеріалів на будівництві). Віктор Гюго писав: *«Книга архітектури не належала більше духовенству, релігії, Риму, але — уяві, поезії, народу... У цю епоху існує для думки, вираженої в камені, привілей, зовсім подібний нашій свободі друку: це свобода архітектури».*

Контрольні питання

1. В який період історії була епоха Середньовіччя?
2. В період Середньовіччя які були стилі?
3. Які характерні особливості романського стилю?
4. Який основний архітектурний представник готичного періоду?

Список використаних джерел

1. Велика ілюстрована енциклопедія мистецтва. М . Холлінгсворт - К.:Махаон. Україна,2011.
2. Дудникова Г. История костюма / (серия «Учебники XXI века»). Ростов н/Д: Феникс, 2001.-416с.
3. Сидоренко В. И. История стилей в искусстве и costume/ Серия «Среднее профессиональное образование .» - Ростов н/Д: Феникс, 2004 - 480с.
4. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. М., Искусство. 1993,1994.